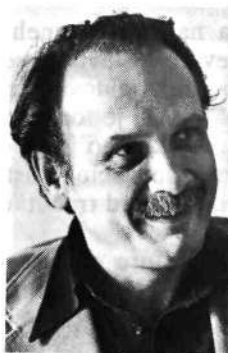

Ker... ker tudi v sedanjih odločitvah ostaja še marsikaj nedomišljenega in nedorečenega. Kako usodna je naša povezava z Jugoslavijo in kje so meje naše samobitnosti, naše samostojnosti? Sedanje ustavne rešitve je v veliki meri artikulirala politična alternativa in vladajoča politika jih ni mogla odbiti. Alternativi je morda pripisovala moč in vpliv, ki je objektivno nima. In čeprav je zavest o političnem stanju takšna, kakršne od leta 1945 ni bilo, je vprašanje, koliko ljudi se dejansko zaveda vseh razsežnosti in možnosti, ki se lahko razvijejo iz tega stanja. Koliko bodo različne politične grupacije znale realno oceniti doseženo razvojno stanje in pravilno opredeliti tiste komponente stanja, ki vodijo v prihodnost in ne morda spet v slepo ulico.

Vsekakor ne kaže precenjevati doseženega. Čeprav o uspehu in afirmaciji vodilnih političnih sil ne kaže dvomiti, tudi deleža demokratičnega javnega mnenja, tistega splošnega in tistega, ki ga je artikulirala organizirana alternativa, ne kaže omalovaževati. Pozabiti ne kaže tudi na vsa tista anonimna, tiha in navzven neopazna prizadevanja številnih posameznikov, ki so v neštetih situacijah rahljali sistem od znotraj, pri njegovem jedru in pri tem bili pogosto tudi poraženi. Pogosto tudi s pomočjo tako imenovane volje ljudstva, ki se je v časih materialne blaginje večkrat obnašalo tako, kot da ni vredno svobode in demokracije, za katero so tvegali zgolj posamezniki. Tudi demokratična volja večine ni vselej sveta in do konca objektivna. Jamstvo za demokratično prihodnost lahko nudi le sistem, ki bo neprestano izpostavljen očem javnosti, kritiki in preverjanju. Napredek pa lahko zagotovi le sistem, ki bo najbolj stimuliral posameznika in kar najhitreje podružbljal njegove naravne sposobnosti in njegovo pridobljeno znanje. Pot do takšne demokracije in do takšnega napredka pa je še dolga.

Prepričan sem, da bomo vse to znali tudi storiti, vendar ne vidimo vzora v srbskem modelu države in družbe. Za nas je dilema, ki se je leta 1919 zastavljala Pašiču, presežena, Jugoslavija ne more »progutati« ne Srbije pa tudi ne katere druge republike, pa tudi Srbija naj ne poskuša »progutati« Jugoslavije. Jugoslavija je in bo trdna le kot skupnost enakopravnih narodov in narodnosti.

Matjaž
Kmecl

Ustavne spremembe so zelo generalen kompas

Seveda je bil sprejem ustavnih sprememb nadvse pomemben, čeprav fazen dogodek: v mnogočem predvsem karizmatične in ritualne narave. Za stanje slovenske zavesti in državnosti je bil nujen, nikakor pa ne kakšna dokončnejša odrešitev. Naj mi bo ob splošnem navdušenju dovoljena ta zadržanost: vprašanje je najprej, kako bomo znali svojo odločitev zadržati pred dolgotrajnimi prihodnjimi pritiski tistih, ki bodo skušali najrazličnejše federalne ustanove porabiti za to. Prve konture so zdaj, na začetku oktobra, že vidne: ustavno sodišče in skupščin-

ski sistem bosta poglavitni poligon, toda tudi neposredna politika, nadaljeval se bo pritisk množičnih občil, ulice, obubožanega »delovnega« ljudstva iz nerazvitih krajev (kjer smo ves ta čas znali do neznosnosti razviti le birokracijo), končno, čeprav posredno, tudi vojske, če se bo dala zmanipulirati v transmisijo. Zelo pomembno bo, kako in s kolikšnimi spremembami bodo revidirali svoje ustave v drugih republikah, najprej seveda na Hrvaškem; v Makedoniji obstajajo precej glasna znamenja spora med »državo« (vlado) in partijo – načelno prav okoli teh stvari. V BiH je pač položaj tradicionalno delikatsten: etnično je tritretjinska (srbsko-hrvatsko-muslimanska) z invertirano in spremešano poselitvijo, obenem jo informacijsko do tretje četrtine obvladuje beograjski informacijski blok; »združene države Srbije« pa tako in tako stojijo na drugem bregu.

Še neprimerno pomembnejše pa je, kaj bomo znali na novih osnovah narediti sami iz sebe, kako se bomo upravljali, kakšno moralo bomo prakticirali ob tem, kako smiselni pozicijsko-opozicijski blok se nam bo izcimil, ali se bomo vsaj generalno znali izogniti korupciji, ali se bomo zmogli otresti različnih frustracij in posvetiti prihodnosti. Vsekakor je energija, ki se je pokazala in sprostila ob »ustavnem dogodku«, dejavnik, ki bi ga morali kar najbolje investirati.

Izjemno pomembna bo zmogljiva, vizionarska, graditeljska in ne revanšistična opozicija, ki ji bo več za programe kot za zgražanje in odpiranje starih ran: ki si bo torej prizadevala javnost pridobiti popolnoma drugače kot doslej – ne s tem, kar je bilo v preteklosti narobe, temveč s tem, kar naj bi bilo v prihodnosti prav ali najboljše. – Toda vsaj tako potrebna bo še dolgo tudi ZK: ne kot represiven in samozadosten monolit (kar že zdaj ni) in tudi ne kot poseebljenje asketičnega mazohizma, ki ga ta čas pridno prakticira, temveč kot demokratizirana, socialistično usmerjena politična organizacija, osvobodjena sama sebe. Če drugega ne: v Jugoslaviji, kakršna je, bo še dolgo edini mogoči in relevantni, to je od sogovorcev sprejeti predstavnik in branilec slovenskih interesov – kar se je navsezadnje zelo lepo videlo na predustavni seji CK ZKJ. Zelo lepo se je ob tej priložnosti tudi videlo, kako ranljiva in nedaljnosežna je politična pozicija, ki temelji na golem očitaniu (partiji): v trenutku ko je ZKS ravnala docela istovetno z interesi, ki jih slovenska skupnost ima za svoje, je alternativa ostala v minornosti in nekakšni zmedenosti (celo pozivi po begu iz države so se oglasili).

Mislím, da je zato zdaj predvsem treba na vseh straneh in ravneh producirati vizije ter jih sproti tudi že uresničevati. Ustavne spremembe so zelo generalen kompas, ki zahteva ničkoliko ustvarjalnosti, drugače niso nič; ostati utegnejo črke na papirju, kot se reče. Zdaj je torej pravi čas, da se zavihtimo na novo stopnjo razvoja: z energijo, ki smo jo pridobili in ki smo jo pravzaprav postopoma razvijali že vsa zadnja leta – ustavne spremembe so samo logičen člen v tem procesu, eden izmed trenutkov jasnega, dejavnega in dramatičnega ozavedenja.

Naj mi bo dovoljeno, da vsaj za področje kulture na pamet naštejemo nekaj oprijemljivih utemeljitev te zadnje podmene – s skupnim imenovalcem, da verjetno kljub kriznim letom nismo še nikoli v svoji zgodovini investirali v izgradnjo in obnovo svojih nacionalnih kulturnih ustanov toliko kot prav ta čas: dogradili smo mariborsko univerzitetno knjižnico, lutkovno gledališče v Ljubljani, tik pred dokončanjem je mariborski kulturni center (gledališče s tremi oziroma štirimi dvoranami), prenovili in povečali smo

ljubljski narodni muzej, začeli gradnjo novega gledališča v Novi Gorici, popolnoma rekonstruirali dvorano v Kopru, zgradili novogoriški arhiv, pred začetkom je gradnja nove NUK in razširitev Narodne galerije, že začela se je gradnja naravoslovnega središča z novim botaničnim vrtom in naravoslovnim muzejem. Posamezne delovne organizacije obnavljajo obsežne in zahtevne objekte iz kulturne dediščine: pivovarna Laško grad nad Laškim, Hmezad Novo Celje, Beograjčani so iz slovenjgraške graščine zgradili bleščeč poslovno-kulturni center, Lipa prenavlja Betnavo pri Mariboru, še naprej, čeprav bolj počasi, obnavljajo ljubljanski grad, sanirani so gradovi na Vogrskem, Podredi in druge, obnovljena Vodnikova domačija, prav tako vrsta cerkva in samostanov (stolnica v Ljubljani, nekdanja katedrala v Gornjem gradu, minoritski samostan na Ptujju s čudovitim refektorijem itd.). Dograjenih je bilo nekaj modernih krajevnih knjižnic (Domžale, Logatec, Žalec, Lenart, Mozirje itd.) in drugih ustanov – recimo glasbena šola v Velenju. V Ljubljani je ta čas ob izključni podpori gospodarstva zrasel mednarodni grafični center. Spontano narašča neposredno mecenstvo iz gospodarstva. – Iz vsega tega je, kakorkoli že jemljemo, razviden določen naraščajoči zanos, ki ga je treba z dobrimi, jasnimi in smotrnimi programi usmerjati v strnjeno, smiselno, odprto, ustvarjalno in nekoruptno delujoč kulturni prostor.

Na republiški ravni obstaja tkim. paket nacionalnih investicij za naslednjih nekaj let. Smiselno bi bilo, če bi kaj takega nastalo vsaj še tudi za regijska, če že ne za občinska središča: najprej bi morali najbrž dograditi slovensko kulturno temeljnico (Ljubljana, Maribor, Nova Gorica/Koper), potem križ (k prejšnjim Novo mesto in Kranj/Jesenice, dodatno Murska Sobota in Celje) ter končno zvezdo (še Slovenjgradec/Ravne/Velenje, Ptuj, Trbovlje, Brežice/Krško oz. v tem »rangu«. Neizogibna osnova: kulturni dom s tehnično dobro opremljeno veliko in malo dvorano ter tehnično sodobno opremljena knjižnica; drugo po potrebi in presoji.

Ustava, kakršno smo si izbrali, nam pravzaprav nalaga več, kot se nam dozdeva ob golem dejstvu, da smo jo spremenili. Resda smo z njo uzakonili tisto, kar smo tako in tako že pognali po žilah svojega obstajanja, po drugi strani pa nam nalaga nove obveznosti, ki na koncu koncev niso, sešete, nič drugega kot končno dozorevajoča slovenska državnost v nevojnih razmerah (v vojni smo jo nekoč že ustvarili).

Dr. Ivan
Kristan

Dozorevanje samozavesti slovenskega naroda

Sprejeti amandmaji k slovenski ustavi pomenijo veliko in še več.

Čeprav v sredo, 27. septembra 1989, po razglasitvi slovenskih ustavnih amandmajev ni bilo vse-ljudskega rajanja in veselic, kakršne so prirejali v Srbiji po sprejemu njihovih amandmajev, bo ta datum ostal zapisan v družbi z najpomembnejšimi datumi novejših zgodovine Slovencev. Zakaj?

S sprejemom teh amandmajev smo Slovenci pokazali svojo trdno voljo,